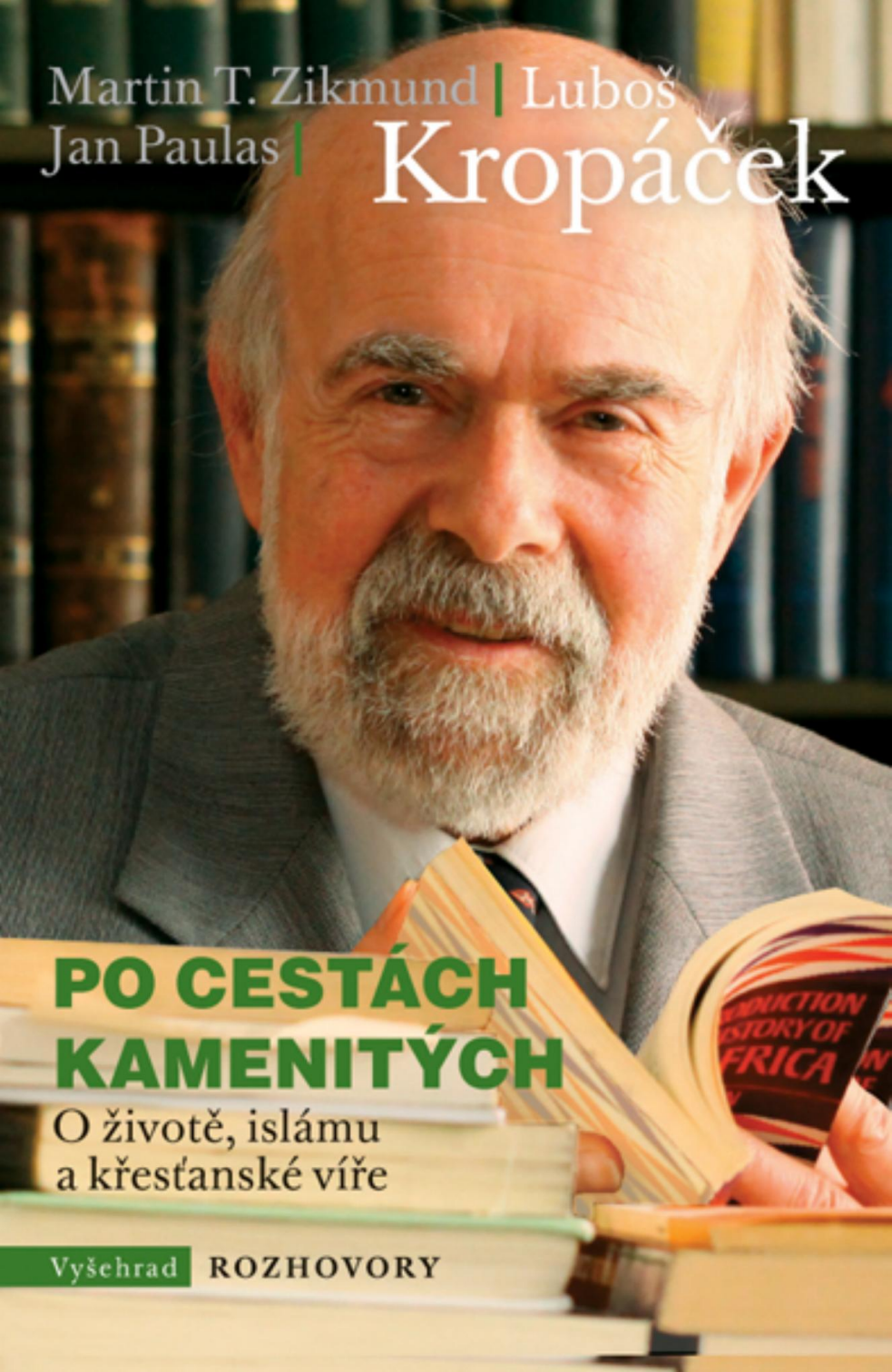

Martin T. Zikmund | Luboš Kropáček
Jan Paulas |
PO CESTÁCH KAMENITÝCH
O životě, islámu a křesťanské víře
Vyšehrad
ROZHOVORY

Martin T. Zikmund /
Jan Paulas /
Luboš Kropáček

PO CESTÁCH KAMENITÝCH

O životě, islámu a křesťanské víře

Vyšehrad

Martin T. Zikmund / Jan Paulas /
Luboš Kropáček

PO CESTÁCH KAMENITÝCH

Foto na obálce a frontispisu Aleš Masner
Ostatní fotografie archiv Luboše Kropáčka
Grafickou úpravu navrhl Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Filip Outrata
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
roku 2014 jako svou 1237. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle prvního vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena 180 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Copyright © Martin T. Zikmund, Jan Paulas, Luboš Kropáček, 2013

ISBN 978-80-7429-444-0

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Elektronické formáty připravil KOSMAS, www.kosmas.cz

PŘEDMLUVA

Nástup islámu na jeviště světové politiky a především jeho pozvolné, ale stále viditelnější pronikání do západní Evropy a Severní Ameriky, bývá považováno za jeden z typických a zároveň alarmujících jevů současnosti. K nebi se vzpínající minarety četných mešit v USA, Anglii, Německu, Nizozemí či Francii dnes již sotva někoho překvapí. Co však tyto minarety symbolizují? Co od nich lze očekávat? Nenahradí jednou věže našich kostelů? Máme se začít bát o naše vnuky či vnučky? A jak se ve složitém světě islámu vůbec vyznat? Proč se mezi sebou dnes muslimové vraždí? Co vůbec víme o jejich hodnotách a každodenním životě? Na jedné straně odborné kruhy na tato témata produkují i v našem prostředí knihu za knihou, na druhé straně v českých médiích trvale převažuje zkratkovitý, kusý a ne zcela spravedlivý obraz tohoto pro nás stále ještě cizokrajného náboženství. A běžný člověk si povětšinou vytváří obraz o islámu spíš z večerních zpráv než z knih renomovaných autorů.

Rozhovorem s naším předním odborníkem na islám profesorem Lubošem Kropáčkem jsme se pokusili tuto propast částečně překlenout a zároveň vytvořit jakési předmostí pro hlubší studium této problematiky – třeba právě v knihách profesora Kropáčka. Náš rozhovor má přitom v první části charakter jeho životních vzpomínek a současně je i jakýmsi uvedením do díla tohoto jednoho z našich nejvýznamnějších arabistů a afrikanistů. Ve druhé části se pak tematicky věnujeme islámu a jeho různým podobám v Evropě i ve světě, jakož i běžnému životu

muslimů od narození po smrt. Na závěr se Luboše Kropáčka tážeme po jeho vlastním duchovním zakotvení. Na jeho přání jsme naše hovory konali vesměs písemně, aby bylo možno zachovat pojmovou přesnost, jakkoli jsme se vícekrát kvůli diskusi nad touto knížkou setkali.

Mezi oběma částmi našich hovorů je vložen coby intermezzo krátký výběr textů z arabské a perské duchovní literatury. Čtenář bude možná místy překvapen jistou podobností některých koránských a biblických motivů. Na některé ukázky se zase profesor Kropáček odvolává během našeho rozhovoru. Tuto malou čítanku ostatně sestavil on sám.

Luboš Kropáček se sám hlásí k ekumenicky smýšlejícím křesťanům a naše rozhovory nás jenom utvrdily v přesvědčení, že evropské křesťanství (navzdory své různorodosti) bude mít jednou společný úkol prostředkovat porozumění a pokojné soužití mezi světem islámu a světem sekularizovaného Západu, neboť sotva kdo jiný bude k této úloze více kompetentní. Do jaké míry, či zda vůbec se to podaří, je zatím samozřejmě otázkou. Nicméně prvním krůčkem na této jistě dlouhé a svízelné cestě může být přiznání, že o tom druhém, který se stává důvodem našeho rodícího se strachu, vlastně nic nevíme. A druhým krůčkem může být poznání, že ho lze nahlížet i jinak než jen přes brýle nedůvěry a strachu. „Přítomnost muslimů mezi námi by nás mohla vést k hlubšímu přemýšlení o sobě samém, o nesamozřejmosti našich hodnot a o tom, co může přinášet setkávání s druhým," míní profesor Kropáček. Pokud tyto hovory v některých lidech tento zájem a přemýšlení vzbudí, pak byl naplněn jejich smysl.

Jan Paulas, Martin T. Zikmund

Patřit mezi dobré lidi

◖ Dětství na Vinohradech ◖ výlety s tatínkem ◖ známky z dalekých kolonií ◖ nástup komunismu ◖ první komplikace

◗ *Celý život jste cestoval po světě, ale přitom od svého nejranějšího dětství žijete stále v téže pražské čtvrti na Královských Vinohradech. A dokonce i ve stejném domě. Co pro vás znamená domov?*

Nejprve upřesnění: k hojným cestám po světě jsem se dopracoval až v aktivní střední části života. Předtím jsem po poznávání světa jen silně toužil, ale železná opona, spuštěná nepřejícným režimem, mi bránila kamkoli vyjet. Hranice jsem poprvé překročil až v jednadvaceti letech se zájezdem do NDR a teprve o tři roky později jsem začal poznávat opravdu širší horizonty. Pro dnešní mládež je to příběh až nepochopitelný. A pro mne cestovatelský život dnes naopak už téměř skončil – přihlásilo se stáří se slabostmi a neduhy. Tato zkušenost mi ale skutečně dala zakusit a procítit vědomí domova, hlubokou, nezpochybnitelnou jistotu, kdo jsem, kam patřím a kam se rád vracím i z dalekých cest.

◗ *Dovedete si představit, že byste žil někde jinde než v Praze?*

Ano, ale jenom přechodně, na krátký čas. V životě jsem v těžkých dobách několikrát uvažoval o emigraci, ale myšlenka, že bych se už třebas nikdy nemohl do Prahy vrátit, hrála velmi silnou roli v rozhodnutí zůstat.

◗ *Čím vám Praha učarovala?*

Není snadné to vyjádřit slovy. Žiju zde od narození, tedy již od doby krátce před zánikem druhé republiky. Mé dětství patří zcela Vinohradům, mládí pak historickému centru města.

Všechno, v čem jsem vyrůstal a co mě formovalo, patřilo nějak k Praze a postupně k celé české vlasti. Nemusíme být existencialisty – a už vůbec ne v Sartrově ateistickém podání – abychom vnímali, že existence skutečně velkou měrou utváří důležité rysy člověka a volá ho z různých stran k odpovědnosti. Samu esenci, bytnost, ovšem křesťan přijímá jako darovanou.

◗ *A máte nějaká oblíbená pražská místa?*

Miluji Vinohrady, od středoškolských let pak také nábřeží Vltavy s jeho nádhernými vyhlídkami. A mé univerzitní působiště mi jako studentovi a později učiteli dopřálo pohybovat se v okolí Staroměstského náměstí dýchajícího dějinami.

◗ *Jaké jsou vaše nejranější vzpomínky?*

Sahají do posledních let války, kterou jsem přirozeně vnímal s dětskou bázlivostí, hravostí i naivitou. Namísto pohádkových strašidel se mi natrvalo vryl do paměti jiný, reálný, děsivější obraz: mračící se německý voják se samopalem na prsou rozkročený u vchodu na poštu, kam mě někdy maminka brala s sebou. Za poštu sloužila tehdy budova ve Fibichově ulici proti židovskému hřbitovu. S kluky v parku – odkud okupační úřady daly odstranit Riegrovu sochu a park nazvaly Smetanovy sady – jsme si ovšem sami hráli na vojáky beze strachu. Přitom jsme si přeříkávali různé veršovačky, které si zčásti dodnes pamatuji jako svérázný dětský protektorátní folklór. Dlouhá básnička o kotlářích, jak se tehdy říkalo letcům ničícím německé lokomotivy, končila gejzírem nepublikovatelných slovních obrazů, co houká sova nad Berlínem a co se každé noci přihodí veliteli branné moci. Z přibývajících náletů jsme si zase dělali legraci v rozpočítadle o tom, co letí nad říšským územím, se závěrečným příkazem: Achtung, Achtung wiederhole, sbalte kufry, ať jste dole!

◗ *Strach z náletů jste ale časem musel pocítit i vy, nebo ne?*

Nálety se koncem války skutečně dotkly i Prahy a bolestně zasáhly naše Vinohrady. Vzpomínám si, že jsme se dlouho cítili poměrně bezpečně, i když jsme měli stále sbalené kufříky a čím dál častěji jsme za zvuků sirén – ve dne i v noci – běhali do skle-

pa. Kolovala tehdy říkanka, že se prý američtí a britští letci řídí zásadou: Prahu milujem, Plzeň litujem, Sudety rozbijem!

Pak ale přišel 14. únor 1945. Pamatuji se dobře na zkázu, kterou dosud tak klidné Vinohrady tehdy utrpěly. V našem bytě tlaková vlna pouze rozbila okna, ale před vedlejší dům dopadla bomba. Naštěstí nevybuchla. Než byla odstraněna, museli jsme se na několik dní přestěhovat k babičce. V paměti mi zůstávají jak zvukové stopy sirén, tak čichové stopy syrového nasládlého pachu, jaký se šířil z vybombardovaných vinohradských domů.

Hromadná tryzna za oběti náletu se konala na Náměstí Míru. Tehdy se také vyprávělo, jak děti ze známé zbožné rodiny velkouzenáře Macešky přežily díky Boží ochraně zničení jejich domu na dnešní Vinohradské třídě. Té tehdy Němci říkali Schwerinova, zatímco našinci mezi sebou vytrvale Fochova, krátce Fošovka.

◗ *Jak jste prožíval konec války, který byl v Praze dramatický?*

Někdy koncem dubna se maminka po dohodě se sousedy z domu pustila na naší ladě do sešívání dlouhých bílých a červených pruhů s modrým klínem. Tak jsem se poprvé seznámil s československou, dnes českou vlajkou. Dny povstání jsem pak prožíval ve sklepě u hlasitě puštěného rádia. Živě si pamatuji na znovu a znovu se vracející zprávu se vzrušující dramatickou intonací: „Anglo-americké tanky postupují k Praze." Že tomu tak docela do puntíku není, jsme ovšem nevěděli. Zmíněnou větu prostřídávala krátká provolání v cizích jazycích, o nichž jsem měl tehdy jen hrubé tušení: etenšn, etenšn – vnimánie, vnimánie.

Před naším domem, tvořícím roh ulice u Riegrových sadů, vystavěli muži – mezi nimi i můj tatínek – z kamenných kostek a všemožných tarasících materiálů barikádu a v rohové věžičce nad čtvrtým patrem zřídili střílnu. Odkud vzali zbraně, to nevím. Blízko od nás v parku, v budově sokolovny pošpiněné tehdy zatemňovací šedí, byli stále vojáci wehrmachtu. Naštěstí nezaútočili. Boje byly vedeny nedaleko kolem rozhlasu.

Od 9. května se pak v parku rozložili rudoarmějci. Obcházel jsem s notýskem ruské vojáky, aby mi napsali pozdrav na památku. Setkal jsem se i s několika vojáky z Rumunska

a dalšími lidmi nejrůznějších národností, kteří se podíleli na společném nadšení z vítězství. Když jsme se s rodiči vydali Prahou dolů k Vltavě, kameloti rozdávali čerstvě vytištěné „parte velkoněmecké říše". Byly to dny plné radosti a nadějí.

Někdy v červenci jsem si pak praktickou přehlídku vítězných spojenců doplnil ještě na Plzeňsku, kde jsme prožili několik týdnů na letním bytě v Borku u Štěnovic. Američtí vojáci byli ubytovaní v obrovském stanu na návsi vedle rybníka a po prašných venkovských cestách jezdili džípy mnohem rychleji, než bývalo obvyklé.

◗ *A pak přišla školní léta. Měl jste školu rád?*

Velmi. Od září jsem byl žákem obecné školy na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad. Uměl jsem sice číst díky starší sestře již v předškolním věku, ale ve škole jsem se nenudil: vždyť obzory poznávání světa byly tak báječně rozsáhlé a barvité. A tak na těch osm let na Jiřáku rád vzpomínám.

Chodil jsem také cvičit do vinohradského Sokola, v létě mě naši posílali na sokolský tábor na Lužnici a jako žák středočeské župy jsem v červenci 1948 cvičil na XI. všesokolském sletu na Strahově, posledním před mocenskými zásahy nastupujícího režimu. Naši mě posílali také do dětských kurzů angličtiny. V prvních letech po osvobození si mysleli, že mě někdy o prázdninách vyšlou na kurz i do Anglie, avšak přišel neblahý únor…

◗ *Měl jste už jako kluk rád knížky? A jaké?*

Mezi mými koníčky byla na prvním místě jednoznačně četba, četba a zase četba. S odstupem pak cestování a příležitostně šachy. Někdy mě dodnes trochu mrzí, že jsem se nenaučil hrát na žádný hudební nástroj. A co jsem četl? Po pohádkách – a samozřejmě Broučcích a Kájovi Maříkovi – přišly na řadu dobrodružné příběhy a pak postupně literatura faktu, zvláště o objevitelských cestách, a krásná literatura ze široké nabídky světových kultur. Později všechno vytlačovala literatura odborná. Nicméně dodnes si vedle ní tu a tam rád přečtu dobrou detektivku nebo literaturu faktu.

◗ *Byla u vás četba už v klukovských letech spojena se slůvkem „štěstí“? Nebo čím vás tak fascinovala?*

Při četbě na mne vždycky působil étos zápasu dobra se zlem, přičemž dobro nakonec přes všechna protivenství pokaždé zvítězilo. I když se dění kolem nás od mých devíti let začínalo stáčet do opačného směru, představa vítězícího dobra dávala základ i mé představě štěstí: patřit mezi dobré lidi a spolu s nimi poznávat svět a žít užitečně. Představy o tom, čím bych chtěl v životě být, se sice proměňovaly, ale tento základní směr zůstal.

◗ *Chodil jste do Sokola, takže jste byl určitě vychováván v hodnotách, jako je vlastenectví…*

Ano, tyto hodnoty a postoje pro mne představoval v první řadě můj otec Vladimír Kropáček a vlastně celá užší i širší rodina. Táta byl právník, za první republiky pracoval krátce jako soudce, než přešel na ministerstvo spravedlnosti. Vyprávěl mi, jak po Mnichovu zachraňoval z obsazovaných Sudet citlivé materiály ze soudních archivů. Po svém otci, gymnaziálním profesoru Janu Kropáčkovi (známém zvláště z pražské Křemencárny) převzal jak zanícené vlastenectví, tak zálibu ve vlastivědné turistice. Sám jsem už dědečka nepoznal, ale dobře znám jeho fotoportrét od Drtikola a vím, že patřival k předním činitelům Klubu českých turistů. Na tomto poli se dobře uplatňoval i tatínkův mladší bratr, můj strýc a křestní kmotr Zdeněk. Mnozí přátelé z Klubu Za starou Prahu dodnes vzpomínají na strýčkovy iniciativy pro poznání kulturních dějin Dejvic a jejich předměstského okolí.

Rodinu jsme za tatínkova života chápali ještě šířeji – tak jak to bývalo dříve běžné a jak to dodnes platí v arabských i dalších muslimských zemích. Táta se za války snažil materiálně a lidsky podpořit vdovu po bratranci, někdejším italském legionáři a pak plukovníkovi Václavu Kropáčkovi, kterého nacisté popravili za účast v důstojnickém odboji Obrana národa. Vedle vdovy Boženy šlo také o dvě osiřelé děti Jiřího a Haničku. S Jiřím jsem se později setkával na filozofické fakultě. Prosadil se jako historik umění.

Otec také dbal na kontakt s rodovým ohniskem Kropáčků na statku v Soběkurech na Plzeňsku a vyprávěl mi o tamních

dědečkových předcích. Rád také jezdil – spolu se mnou – do Dvora Králové, kde kdysi dědeček učil na gymnáziu, seznámil se tu s babičkou a různými způsoby prosazoval české zájmy na národnostní hranici. Ještě v době mého dětství se nejvýznamnější turistická cesta po červené značce do Kuksu a Betléma jmenovala na jeho počest Kropáčkova stezka.

Již od dětského věku mě táta také často brával na dlouhé výlety po Čechách i Moravě a po okrajových oblastech Slovenska…

◗ *Jak takové výlety s tatínkem vypadaly?*

Cestovali jsme vlakem a pak pěšky s batohem na zádech. Cíle a témata poznávání byly pak dány výběrem oblasti. O jedněch prázdninách jsme procestovali Hronovsko a Náchodsko, jejichž význam pro českou literaturu není třeba rozvádět. Nemohu ale nepřipomenout, jak rozhořčeně se otec distancoval od interpretací Jiráska, jimiž ho znechucoval národu „rudý děda" Nejedlý. Když jsme se vypravili dále do Beskyd, vedle hor s Radegastem jsme samozřejmě navštívili Palackého Hodslavice a na Valašsku si zase připomněli léta působení Jana Karafiáta. Podobně jsme procestovali také Podkrkonoší, jižní Čechy a Ústecko, kde tatínek mezi cíle zařadil cestou i Terezín.

Způsob putování měl v několika poválečných letech ještě starosvětský půvab. Ve venkovských hostincích jsme snadno dostali hrnky bílé kávy z melty a krajíce chleba s máslem. Sehnal se i nocleh. Když jsme šli kolem polí, táta zdravil lidi, kteří tam pracovali: „Pomáhej pámbu!" A oni odpovídali: „Dejžto pámbu!"

Otec měl jinak široké zájmy. Odrážely se v jeho rozsáhlé knihovně, kterou jsem po něm zdědil. Měl rád zvláště Palackého, Jiráska, Raise a všechno, co nějak patřilo k české národní kultuře, jak se rozvinula od obrození. Měl velkou úctu k tradičním hodnotám života ve městě i na venkově a snažil se k nim vést všechny tři děti: mne, starší Milenu a po válce narozenou Táňu. Rodiče nás také všechny dali hned po narození pokřtít u sv. Apolináře, další výchovu ale zaměřovali spíše k obecným pravidlům morálního života bez náboženského důrazu.

◗ *Chodili jste jako rodina do kostela? Ministroval jste?*

Rodiče do kostela nechodili, přestože táta nostalgicky vzpomínal na slavná Vzkříšení z doby svého dětství. Já sám jsem ale do kostela chodil pravidelně každou neděli. K ministrování mi ovšem scházelo rodinné zázemí, a nakonec mě i můj způsob prožívání mše stavěl spíše někam do většího soukromí, tedy dále od oltáře. Na své první svaté přijímání si ale vzpomínám – uskutečnilo se vkleče ve školní kapli sv. Aloise na Jiřáku. K eucharistii si trvale uchovávám hlubokou úctu, dodnes jsem si třeba nezvykl na časté přijímání každou neděli, jak je dnes běžné. Pro mne jde spíše o mimořádnou událost.

S určitým pobavením si vzpomínám, jak jsem na jaře 1989 na základě svých známostí z Konga pomohl zorganizovat výměnný pobyt mezi gymnáziem Jana Nerudy na Malé Straně, s rozšířenou výukou francouzštiny, a lyceem ve frankofonním belgickém Verviers. Naši studenti bydleli v rodinách partnerů a denně se tam účastnili společného programu. S trochu nahořklým úsměvem jsem pak vyslechl hovory našich mladých, kdy se dohadovali, že v jejich partnerských rodinách slavili v neděli jakési první *communion*. Co to je?

◗ *Rodiče sice víru nepraktikovali, ale křesťanské svátky jste asi drželi. Váš otec měl přece k tradičním hodnotám vztah…*

Jeho záliba v tradicích se často vázala k rodové základně Kropáčků v Soběkurech, ale v Praze se všechno zjednodušovalo. Vánoce jsme slavili samozřejmě se stromečkem, betlémem a dárky. O Velikonocích jsme na Zelený čtvrtek jedli jidášek s medem, na Velký pátek se postili a bavili se řehtačkami namísto zvonů, které „odletěly do Říma“, a na Bílou sobotu večer hodovali a vnímali „návrat zvonů“. Táta prý v dětství sám také zpíval určitý part při pašijích. Já si už jen pamatuji, jak nám četl z Erbena o otevírajících se pokladech. Téměř na téže úrovni samozřejmě dbal o to, abychom si v rodině připomínali 28. říjen a jeho „Muže“ a časově blízké Dušičky. V těchto dnech jsme chodili s pietou k rodinnému hrobu na Olšanech a někdy také na Vyšehrad. Přestože jsem byl tehdy ještě malý, myslím, že mohu s jistotou říci, že při osudných volbách v roce 1946 dali rodiče hlas lidovcům.

◗ *Hovořil jste někdy s tatínkem o víře?*

Domnívám se, že táta byl nejspíše agnostik. Nikdy se mnou o těchto otázkách nemluvil, řekl bych, že si nebyl zcela jistý. Když pozoroval mou horlivost, podsouval mi k přečtení knížky kritického rázu – například J. W. Drapera o dějinách konfliktů mezi náboženstvím a vědou. Nikdy mi nic nevyčítal.

◗ *Jak se dotkl vaší rodiny nástup komunismu?*

Táta byl po únoru 1948 z ministerstva vyhozen a degradován. Rodina, která nikdy nevlastnila nemovitý majetek a o zbylé prostředky ji v roce 1953 připravila Zápotockého měnová reforma, se ocitla v rychle se prohlubující nouzi. Jediným příjmem pro pět lidí byl tatínkův plat z podřadných právnických prací, sražený na minimum. Když onemocněl cukrovkou, bylo to nervového původu – a po dvanácti letech inzulínu a hypoglykemických krizí v roce 1962 zemřel.

◗ *A co vaše maminka? Z jakých poměrů pocházela?*

Ani maminka Marie svým původem kádrový profil rodiny nijak nevylepšovala. Její otec Otakar Mareš byl rovněž právník, za první republiky prezident civilního soudu v Praze. Poznal jsem ho jen krátce jako invalidu upoutaného po mrtvici na vozík. Maminka, jedináček, vystudovala vyšší dívčí v Praze. Ráda vzpomínala na to, jak školu po vzniku republiky navštívil první náčelník hlavního štábu československé armády generál Maurice Pellé a ocenil její pěknou francouzštinu darem ilustrovaných Dějin francouzské literatury.

Po škole maminka pracovala jako úřednice a na letní dovolenou jezdila za svobodna k Jadranu do Jugoslávie. Později po svatbě, ještě než přišly děti, navštívila spolu s tatínkem Francii – bylo to v době slavné koloniální výstavy v Bois de Vincennes (1931). Vyprávění a obrázky z této události přirozeně silně vzrušovaly mou dětskou představivost. Vzpomínám také, že když jsme byli s Milenou ještě malí a rodiče si před námi chtěli něco sdělit, abychom jim nerozuměli, mluvili spolu chvíli francouzsky.

Od válečných let se maminka starala už jen o rodinu, svědomitě a s láskou. Vlastně se nám obětovala. Nedovedu ani vypo-

číst, co všechno jí dlužím. Po únoru a měnové reformě jsme žili skutečně v bídě, někdy až na hranici podvýživy. Když už se nejmladší Táňa dokázala o sebe postarat, maminka nastoupila do zaměstnání jako administrativní pracovnice a cizojazyčná korespondentka v PZO Metalimex. I v důchodu ale už zůstávala smutná, ustaraná. Pak přišlo stáří a řada nepříjemných nemocí. Zemřela v roce 1983.

V mých vzpomínkách na oba rodiče tak jednoznačně převažuje zármutek, že přes mnoho dobré vůle a předpokladů jejich osobní příběhy končily v bídě, která i je samotné navzájem odcizovala. Prožili krásné období za první republiky, trochu naděje po válce, ale od února 1948 to bylo už jen bezperspektivní přežívání.

◗ *Zastavme se krátce u vašich sourozenců. Jaké jsou mezi vámi vztahy?*

Měl jsem dvě sestry. Musím užít minulý čas, protože starší Milena před časem zemřela. Byla starší o dva roky, takže jsem se z jejích učebnic už před nástupem do školy učil číst a i nadále si udržoval určitý učební náskok. Po střední škole v době prohlubující se rodinné bídy se Milena provdala – a rád konstatuji, že šťastně – a spolu s Láďou se odstěhovala, čímž nám v přelidněném bytě trochu ulevila. Vídali jsme se ale poměrně často. Ve vyšším věku ji postihla a nakonec sklátila Parkinsonova choroba. Švagr Láďa Šeps stále žije. Seznámil se s Milenou, když vojákoval v Praze. Jeho kámoši si umanuli, že jeho příjmení zní původně Cheops, a tak ho nosili na ramenou za bujarého zpěvu triumfálního pochodu z Verdiho Aidy s originálním textem: „Jsem Šeps, faraón egyptský, stavitel pyramid…“ Pobavilo mě to a kdykoliv tu slavnou melodii slyším (třeba v Egyptě hrají Verdiho rádi), pokaždé se skrytě pod fousy chichotám.

S Táňou, mladší o sedm let, jsem měl skoro pořád výborný vztah. Po tátově smrti jej sice na čas trochu narušila má nedomyšlená snaha uplatnit vůči ní náhradní otcovskou autoritu, avšak oba jsme brzy zmoudřeli. Táňa pracovala jako právnička a dnes je již v důchodu. Vycházíme si vzájemně vstříc, pomáháme si a víme, že se můžeme jeden na druhého spolehnout. A rád bych zde zmínil i jejího syna, svého synovce a kmotřence

Filipa Zvolského, talentovaného podnikatele v divadelnictví a muzejnictví. Filip hraje se skupinou svých kamarádů už několik let pro veřejnost vždy o Vánocích a Velikonocích hry věnované těmto křesťanským svátkům. Na Malé Straně pak založil a řídí Muzeum alchymistů a mágů staré Prahy.

◗ *Rodinné vlivy se u vás různě přelévají přes prahy generací: právničina, Praha, kultura, tradice… Patří tam i hledání vztahu ke křesťanství?*

Ano, nezmínil jsem se zatím o babičce Marii z matčiny strany. Ta jediná z příbuzenstva chodila pilně do kostela. Možná že mě dost ovlivnila, i když jsme se jako děti někdy hloupě smáli jejímu starožitnému slovníku, způsobu vyjadřování a okázalému vystupování „milostpaní prezidentové", tedy vdovy po soudním prezidentovi. V padesátých letech to působilo někdy už trapně, i na našich Vinohradech. Babička mi také nalévala své výborné šípkové víno. Po léta se starala o paralyzovaného muže a pak dále o svou matku, mou prababičku Annu, která prý kdysi jako krásná dívka působila u vídeňského dvora. Já jsem ji poznal už jen jako dožívající stařenu – v té době se dožila téměř neuvěřitelného věku přes devadesát let.

Na Dušičky a čas od času i jindy se na Olšanech zastavuji u hrobů obou žen, u nichž jsem se, když nastal jejich čas, jako u prvních osob z rodiny setkal nejen s pomíjivostí fyzického stavu i životního stylu a některých hodnot, ale také s fenoménem smrti.

◗ *Kdo vás z celé širší rodiny ještě ovlivnil?*

Z generace mých rodičů žije dnes už jen teta Věra, která v lednu 2013 oslavila v plné duševní svěžesti se svými dvěma dcerami, dvěma vnučkami a třemi pravnoučaty 99. narozeniny. Více než půlstoletí prožila v krásném, harmonickém manželství s mým strýčkem a kmotrem Zdeňkem. Zřejmě díky síle lásky dokázali překonávat i tvrdé údery poúnorových represí. V tomto směru jsem se jim nikdy nedokázal vyrovnat. Teta, sama ovdovělá, uměla a vlastně stále umí do svého srdce a péče zahrnovat skoromateřsky i mne a moji rodinnou větev.

Jinak dnes je pro mě největší oporou a jistotou má dcera Klára. Bez ní si vlastní stáří nedovedu vůbec představit. Při svém cestovatelském životě jsem si často uvědomoval, jak je důležité mít se kam a ke komu vracet. Ta první hodnota se mi vlastně nikdy nezměnila, druhá se v životě posunula: dnes je jí Klára.

◗ *Byl jste si v roce 1948 vědom toho, co je komunistický režim zač? Vnímal jste třeba monstrprocesy v padesátých letech?*

Nikdo z naší užší ani širší rodiny do KSČ nikdy nevstoupil a po únoru 1948 dopadaly na velkou část příbuzenstva v různých podobách perzekuce. Starší generace dobře věděla, co nám může hrozit, otec se hněval otevřeně, maminka spíše sklíčeně. Jinak o monstrprocesech jsme věděli i my mladší, přestože nás rodiče nechtěli trápit tím, co se nás bezprostředně nedotýkalo.

◗ *Kdy zasáhl režim nepříznivě i do vašeho života?*

Mně samotnému ztěžoval cestu ke studiím. Po základní „osmiletce" jsem přes vynikající prospěch nedostal doporučení na školu gymnaziálního typu. Teprve po značném úsilí jsem se dostal na tehdy nově zakládanou školu pro zahraniční obchod v Resslově ulici, kde jsem studoval od roku 1953 do maturity v roce 1957. Ocenil jsem možnost učit se intenzivně cizí jazyky, což odpovídalo mé tehdejší snaze nalézt nějakou kompenzaci za nemožnost cestovat.

Vedle živých jazyků jsem se během středoškolských let pustil s velkým nadšením také do latiny. Ledacos z právnické latiny jsem znal již od otce, z církevní pak z kostela – a nyní mi systematickou soukromou výuku jazyka zařídil u svého přítele profesor MUDr. Vladimír Vondráček. Slavný, dva metry vysoký psychiatr s výraznou bradkou a svérázným životním stylem žil v krásném manželství s „tetou Mílou", nejlepší celoživotní kamarádkou mé maminky, a sám ochotně přijal naši prosbu, aby se ujal role mého kmotra při biřmování. O svých vztazích k naší rodině se „strýc" zmiňuje ve svých knižně vydaných pamětech *Lékař vzpomíná*.

◗ *Na středoškolská studia lidé často vzpomínají s nostalgií po celý život: na študácká přátelství, první lásky, recese i na některé kantory. Jak tomu bylo u vás?*

I já rozhodně rád vzpomínám. Z učitelů jsem měl nejblíže k těm, kteří vyučovali jazyky a dějepis, méně už k ekonomům. Nebudu vypočítávat jména, bylo by to dlouhé. Jeden z našich učitelů češtiny nás povzbuzoval, abychom si ukládali do paměti zajímavé citáty, které vybíral z literárních děl. Pamatuji si mnohé, například z Blahoslavovy *Filipiky proti misomusům* mohu uvést příměr, který ladil s mým tehdejším zápalem pro vzdělání. Cituji po paměti: *Kámen drahý aneb perla, křtaltovně a mistrovsky řezaný a vypulérovaný, jakž jest velmi odlišný od toho, který nebyl hlazen, ani řezán neb pulerován.*

Mnoho mi také daly intelektuální debaty se spolužákem Hanušem Karlachem, dnes známým germanistou, s nímž jsem snad po celé čtyři roky sedal v jedné lavici. Získal jsem od něj mnohé k poznání a pochopení klasické hudby a novodobé německé literatury – bratří Mannů, Liona Feuchtwangera a také Franze Kafky. Půjčoval mi jejich knihy, které v otcově knihovně chyběly, a já jsem mu zase na oplátku sděloval ledacos podnětného o Francouzích a Italech. Některé filozofické a literárněvědné otázky jsme řešili společně.

V té době jsem samozřejmě prožíval i chvíle zamilovanosti. Byly většinou pomíjivé, přičítám to do určité míry své plachosti. Nebudu se o tom více šířit. O jednom svém plachém okouzlení jsem skládal seifertovsky laděné strofické básně, zatímco Hanuš na mne udeřil modernisticky: *Pankrác, Servác, Bonifác / v jednom z těch jmen ukryla se / před mýma poživačnýma rukama / hledat, hledat, hledat!*

Mám-li to shrnout, tak se spolužáky a spolužačkami (které ve škole početně značně převládaly) si dodnes uchováváme dobré kamarádské vztahy, scházíme se a komentujeme rychle plynoucí čas. Ano, bohužel nás postupně ubývá, s některými se již neshledáme.

S maminkou

S maminkou
a Milenou

S rodiči a sestrou Milenou

S tátou, babičkou, Milenou a malou Táňou